

וישב

Yannai (Hebrew: ינאי) was an important *payyeta* who lived in the late fifth-early sixth century in the Galilee in Israel (Byzantine-Palestina Syria). Sometimes referred to as the "father of piyyut," his poetry marks the beginning of the Classical Period of piyyut that ranged from the fifth-eighth centuries. He was the first poet of *piyyut* to sign his name in an acrostic, to use end-rhyme, and to write for weekly services (not just for the High Holidays and particular festivals).

Yannai wrote essentially two kinds of *kerovot*:

- (1) The **kedushta**, a poem for the Sabbath *Shaharit* (morning service) based on the first three benedictions of the *Amidah* and dealing with the biblical portion of each Sabbath. The third *kedushta* contains Yannai's name in an acrostic; it also alludes to the *haftarah* of the relevant biblical portion;
- (2) The **shiv`ata**, for the *Musaf* of Sabbaths and festivals, based on seven benedictions of the *Amidah* (the first three and the last three being always included).

Although Yannai was renowned and influential during his time (he influenced the poet Eleazar haKaliri), by the Middle Ages, much of his poetry had disappeared from the prayer book. Excepting a few poems, Yannai's work was essentially lost until its rediscovery in the Cairo Genizah. Medieval rabbi Ephraim of Bonn records a story in which Yannai became jealous of the great success of his student Eleazar haKaliri, and killed him by hiding a scorpion in his sandal, and for this reason Yannai's piyyutim are not recited in prayers. However, Ephraim himself cast doubt on the reliability of the story.

ויבן ויהי בְּחֻצֵי הַלֵּילָה

אז רוב נסים הפלאת בלילה,
בראש אשמורת זה הלילה,
גר צדק נצחתו כְּנִחְלָק לוֹ לַיְלָה,
ויהי בְּחֻצֵי הַלֵּילָה.

דנת מלך גר בחלום הלילה,
הפחדת ארמי באמש לילה,
וישר ישראל למלאך ויוכל לו לילה,
ויהי בְּחֻצֵי הַלֵּילָה.

בראשית י"ד (טו) **ויחלק עליהם לילה** הוא ועבדיו ויכנסם וירדפם עד חובה אשר משמאל לדמשק:

בראשית פרק כ (ג) **ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה** ויאמר לו הנך מת על האשה אשר לקחת והוא בעלת בעל:

בראשית פרק לא (כד) **ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה** ויאמר לו השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע:

בראשית פרק לב (כה) **ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר: (כט) ...כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל:**

א אמה אימר ועושה // ביאר סאמרך טעשה
גבר אשר בך יחסה // דברך בו יקום [ועושה]

הבטחמה [הארץ למלום פכשן] אש // והחסימה לגעקד במנבת אש
ויפנתה [לנאבק עם שר] אש // חנה בה הוא וביתו המשול באש

מזב ברכות השאבתו // יהיר [תו]
בעת אשר בשלום הישבתו // לבטח בד השבתו
כז וישב ו יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען
וז לאמר לך אתן [ארץ כנען חבל נחלתכם בהיו]תכם מתי [מספר
כמעט וגרים בה]

בה תיפעינו / ומנה בל תפעינו / נפעינו
ברוך (מגן)

ב <מקום> אשר ישבו אחים // נתן קטטה בין אחים
ס[ח...]¹מזב ונעים // עבור אחיו נחים

פעולת מעלליהם הנעים // צאן בעת היו רועים
קושט לפני אב הנעים // רך הניכר במעלליו כי נעים

שפלו בגי אימהות // שהו בגי אמהות
תמור כי מצוי קן לילדות // תקף ונתניחם ראש לתולדות

¹ בר' לו א' ² דה"א מז יח - ימ'

כב: קהלי - לויאם (כ"י 108), הכלי כ"י 35 מלים בודדות מתוך פיוט ב' כ"י 73 קמע
מפיוט ג' / א) קהלי - לויאם: ביאור / ב) קהלי: יקים [ותעשה] / ד) קהלי - לויאם:
חנה / ו) בה: גיל: בה (קהלי רמו לרב' לג כח) / ט) נוסח קהלי בשו"ו ובשו"כ
תוקן בהקדמה לספרו Maw II - קהלי: [תגוננו בארץ] נפעינו / יב) קהלי: עבור
[ראות איה] אחיו נחים / ג) רועים, השלמת קהלי מקיימת מכ"י 35 / מז) תמור...
לילדות, כך 35 קהלי: תמור [שהה] מצוי קן לילדות - קן, 35 ספק: קן - תקף
ו' חסר שם

הופיעה מפורזים / עלינו ברחמים / ונקליל תחיתך רדומים
ברוך (מחיה)

ג וישבת מנוח אז לא מצאנו // בבל הארצות אשר נצאנו
נידמינו לאיש תם אשר ישב במישבותיו // ותעלל עין בגזאי ושיבותינו
ישיבה אין לשבטי נרע צדיק // עד יפרעו בסקף אשר מכרו צדיק
יבואו וישובו / ועוד לא יונשב[ו] // כי בגנה שלום ישבו ויתישבו
כז וישב עמי בגוה ו שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחת שאננות
וז וישבו על אדמתם

ואתה קדוש ו יושב תהלות ישראל אל נא

מכירת יוסף, והשלכותיה

אמר ר' חנין, אמר הקב"ה לשבטים, אתם מכרתם אותו לעבד, שנא'
'לעבד נמכר יוסף' (תהלים קה, יז), חייכם שאתם קורין בכל שנה **'עבדים**
היינו לפרעה במצרים'.

(מדרש תהלים, י', ג, דף מז)

מכירת יוסף. **בשבעתא** שחיבר ר' אלעזר בירבי קליר לפרשת שקלים אנו
קוראים את הדברים התמוהים הבאים:

פוחזים סתבוגי והגלוגי במדינות להמכר
אנשי קנסת הגדולה **פרעון כלכל עכר**
צאו מבבל ישמיע עת **יקרע שטר חוב** ולא יזכר
כי נפרע **קסף צדיק** ונפדה **הממכר**

1 פוחזים: הגויים. להמכר: להימכר לעבדים בגלות. 2 פרעון כלכל: ראה להלן,
בפנים. 3 צאו מבבל: דברי ה' בעת הגאולה. ישמיע: מוסב על הקב"ה. עת יקרע שטר
חוב: כאשר יתמצה תשלום החטא.

ויקרא רבה ט: **כלכל זה יוסף**, על שם "ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו..."

עמוס פרק ב(ו) כה אִמֵּר יִקְוֶה עַל שְׁלֵשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל ... עַל מִכְרֵם בְּכֶסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בְּעִבּוֹר נְעָלָיִם:

אמר להם לשבטים, אתם מכרתם את אחיכם מתוך מאכל ומשתה, כך
אעשה לכם... שהרי עד ימי מרדכי אותו **עונש של מכירת יוסף** קיים.
(אסתר רבה, ז, כה)

אמר ר' יהושע בן לוי, לא נמשכו **עשרה הרוגי מלכות** אלא **בחטא מכירתו**
של יוסף.
(מדרש משלי, א, יג, דף כג)

אולם אין די בזה. מהמשך הדברים נראה שהעונש לא תם כלל:

אמר ר' אבין, הוי אומר נפרעו עשרה מכל דור ודור, ועדיין **אותו החטא**
קיים.
(שם)

קשה זו נתנו גם הפייטנים. ינ"י, במשלש לסדר 'וישב יעקב', אומר:

ישיבת מנוח אז לא מצאנו // בכל הארצות אשר יצאנו
נדמינו לאיש תם אשר ישב במושבותיו // ותעולל עין בנואי ישיבותינו
ישיבה אין לשבטי זרע צדיק // עד יפרעו **קסף אשר מכרו צדיק**
יבואו וישובו / ועוד לא יגשבו // כי בגנה שלום ישובו ויתישבו

1 אז: בגלות. יצאנו: גלינו אליהן. 2 לאיש תם: ליעקב. אשר ישב במושבותיו: אשר
ביקש לשבת בשלווה וסופו שהתאבל על יוסף. ותעולל עין: התבוננת ועיינת איך
להביא עלינו עלילות וצרות. בנואי ישיבותינו: בישיבתנו הנאה והמתוקנת. 3 ישיבה:
מנוחה ושלווה. לשבטי זרע צדיק: לישראל. 4 ינשבו: ינשאו ברות, יתפזרו ויגלו.
בנוה שלום: בארץ ישראל ובירושלים.

Shlomo Suleiman alSanjari (Israel, 9th century?)

גם ר' שלמה סולימן אלסנג'ארי ראה באסונות הגלות תשלום למכירת
יוסף. בפיוט ה' מלכנו שלו לפרשת ויגש הוא אומר:

שור אחד אבכנו
לכו בעדרי בקר הנבכנו
מכתנת אשר בדם טבלנו
התגוללנו, הן כצאן טבחה נחשבנו
5 שיעיר עזים במרמה שחטנו

1 שור אחד: יוסף. איבכנו: כאן מלשון מבוכה, ציערנו. 2 בעדרי בקר: בהמון אויבים.
הנבכנו: נענשנו וסבלנו. 3 מכתנת: בגלל הכתנות. 4 התגוללנו: גלינו והושפלנו.

יקש חטא מכירת יוסף
הנם מכרונו להאסף

נאמר תקים לגאלנו בלא כסף.

מדרש אלה אזכרה:

נשאו (רבי ישמעאל) הרוח והביאו למעלה עד הרקיע הששי ופגע בו גבריאֵל המלאך...
אמר לו (גבריאֵל) למה עלית בכאן?
אמר לו: לפי שמלכות הרשעה גזרה עלינו לאבד ממנו עשרה חכמי ישראל ועליתי לידע הגזרה
אם היא מאת הקב"ה...
אמר לו גבריאֵל: ישמעאל בני, חי נפשך שכך שמעתי מאחורי הפרגוד, **שעשרה חכמי ישראל**
נמסרו להריגה ביד מלכות הרשעה.
אמר לו רבי ישמעאל: **למה?**
אמר לו: **על מכירת יוסף שמכרוהו אחיו.** שמידת הדין מקטרגת בכל יום לפני כיסא
הכבוד ואומרת כלום כתבת בתורתך אות אחת לבטלה, הרי השבטים שמכרוהו את יוסף ולא
פרעת עדיין מהם או מזרעם. לפיכך נגזרה גזרה על עשרה חכמי ישראל למסרם להריגה ביד
מלכות הרשעה.
אמר לו רבי ישמעאל: עד עתה לא מצא הקב"ה פריקה במכירתו אלא בנו?
אמר לו גבריאֵל: חי נפשך ישמעאל בני, שמיום שמכרו השבטים את יוסף לא מצא הקב"ה בדור
אחד עשרה צדיקים וחסידים כמו השבטים, לפיכך הקב"ה פורע מכם, אבל לך האמת.
...והיה מהלך ברקיע אנה ואנה והיה רואה מזבח סמוך לכיסא הכבוד, אמר לגבריאֵל: "מה זה?"
אמר: "מזבח הוא". אמר לו: "ומה אתם מקריבים עליו בכל יום, וכי פרים ואשים למעלה?"
אמר לו: "נפשות של צדיקים אנו מקריבים עליו בכל יום". אמר לו: "מי מקריב אותם?" אמר
לו: "מיכאל השר הגדול".

"סליחה" אלה אזכרה

is an alphabetic *seliḥa* composed by a *paytan* named Yehudah (Byzantium, 8th century?), whose name (plus חזק) appears in the acrostic of the closing stanzas. It is recited by Ashkenazim during Musaf of Yom HaKippurim and by Sephardim on Tish`a b'Av.

אלה אזכרה

חטאנו

סימן: אי"ב יהודה חזק. מחרוזות בנות ד' טורים.

אלה אזכרה ונפשי עלי אשפכה
כי בלעונו זדים כענה בלי הפוכה
כי בימי קיסר לא עלתה ארובה

לעשרה הרדגי מלוכה:

בלמדו ספר מפי משולי ערמת

5

והבין ודקדק בדת ושומת

ופתח ב'אלה המשפטים' וחשב מזמת

וגנב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת:

חטאנו

גבה לב בליעל עובד אלילים

וצנה למלאות פלטירו נעלים

10

וקרא לעשרה חכמים גדולים

מביני דת וטעמיה בפלפולים:

דינו משפט זה לאשורו

ואל תעוזהו בכזב לאמרו

כי אם הוציאוהו לאמתו ולאורו

15

כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו ומכרו:

חטאנו

הם כענו לו ומת הגנב ההוא

נם איה אבותיכם אשר אחיהם מכרוהו

לארחת ישמעאלים סחרוהו

ובכר נעלים נתנהו:

20

וְאַתֶּם קִבְּלוּ דִין שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם
 כִּי מִימֵיהֶם לֹא נִמְצָא בָכֶם
 וְאִם הָיוּ בַחַיִּים הָיִיתִי דָנָם לַפְּנִיכָם
 וְאַתֶּם תִּשְׁאוּ עוֹן אֲבוֹתֵיכֶם:

חטאנו

זֶמַן תִּגְהַלְנוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים
 עַד שֶׁנִּדְעַם אִם נִגְזַר הַדָּבָר מִמְּרוֹמִים
 אִם אֲנַחְנוּ חַיִּים וְאַשְׁמִים
 נִסְבֵּל בְּגִזְרֹת מֶלֶךְ רַחֲמִים:

25

חָלוּ וְנָעוּ וְנָעוּ כָּלֵמוֹ
 עַל רַבִּי יִשְׁמַעֵאל כִּהֵן גָּדוֹל נִחְנוּ עֵינֵינוּ
 לְהִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם לַעֲלוֹת לְאֹדוֹנֵינוּ
 לְדַעַת אִם יֵצֵאָה הַגְּזֵרָה מֵאֵת אֱלֹהֵינוּ:

חטאנו

30

טִהַר רַבִּי יִשְׁמַעֵאל עֲצֵמוֹ וְהִזְכִּיר אֶת־הַשֵּׁם בְּסִלּוּדִים
 (וְעֵלָה לְמִרוֹם) וְשָׁאַל מֵאֵת (הָאִישׁ) לְבוֹשׁ הַבְּדִים
 וְנָם לוֹ קִבְּלוּ עֲלֵיכֶם צְדִיקִים וְיָדִידִים

35

כִּי שְׁמַעְתִּי מֵאַחֲרֵי הַפְּרֻגָּה כִּי בֹאֵת אַתֶּם נִלְכָּדִים:

יצחק מאיר הלפגוט - טיהר רבי ישמעאל